

СТУПАНЪ

ВЪСТНИКЪ ДОМАШЕНЪ,

ЗА НАУКА, ЕКОНОМИЯ И ЗЕМЛЕДѢЛИЕ.

СТУПАНЪ излиза два пѣти въ мѣсецътъ. Годишна цѣна е 5½ франка или 25 гр. турски пари предплатени.

Съдържание: Извѣстие. — Трѣба да помагаме единъ другиму. — Кое ни е най-потрѣбно. — По народната економия. — Лопите сѣтнини отъ пиеніето на ракията и въобще отъ пиянството. — За доеніето на домашния добитокъ преди или послѣ нахранваніето му. — За земята (почвата) и за нейното приготвяне да са обработватъ на нея различни жита, сѣдоба и трева за добитакътъ. — Мнѣніето сѣяние на растенията. — За овцете. — Разни.

Писма, дописки и спомоществованіята са испращатъ до издателятъ и приѣждателътъ Д. В. Храпова въ Русчукъ.

ИЗВѢСТІЕ.

Отъ 1. Юнія редакцията и администрацията на в. „Ступанъ“ ще да са пренесе въ Русчукъ, слѣдователно нашите настоятели и преномеранти трѣба да отправятъ писмата си до тоя градъ.

Д. В. Храновъ.

ВИДИНЪ, 1875, Маия 11.

ТРѢБА ДА ПОМАГАМЕ ЕДИНЪ ДРУГИМУ.

Подъ ясното небе са намиратъ и такива хора, които обичатъ да живѣятъ само за себѣ си, т. е. които, като иматъ добро положение, малко са грижатъ за другите, които по различни обстоятелствени причини, мратъ отъ гладъ. Кажете ни, можеме ли да кажемъ за тие саможивци, че въ тѣхното сѣрдце има баремъ една искра любовъ, съчувствие и милость камъ другите, които иматъ нужда отъ тѣхъ?

Въ сѣрдцето на човѣкътъ природата е оставила мѣсто за любовъ и за съчувствие, които той дълженствува камъ народътъ, отъ който произхожда; но мнозина не маратъ за тая своя дължностъ.

Чѣсто изговаряме думата *родолюбие* и казваме, че сме родолюбиви, но мѣстото на истинското родолюбие е въ сѣрдцето, а не въ устата, въ работите, а не въ голите и въ празните думи. Онзи, който нѣма родолюбиво и милостиво сѣрдце е престѣпникъ, защото противостои на естественните закони, съ които са отличава човѣчеството. Самото сѣединение на човѣчеството въ общества и тѣсните му сношения и сродства показватъ до колко е свѣщенъ тоя законъ. Но както въ сѣвка друга длжностъ, така и въ тая, човѣкътъ твърде чѣсто забравя и отстранява отъ себѣ си човѣщината.

Истинскиятъ родолюбецъ желае сѣрдечно доброденствието на народътъ си. Такова чувство той отправя най-повече камъ оние, които са нуждаятъ най-много отъ него. Онзи човѣкъ, който има такава сѣрдце, ще да са радва съ оние, които са радватъ, а ще да плаче съ оние свои сѣбрата, които плачатъ. Това негово сѣрдечно желание ще да го накара да са труди искрено за доброто на народътъ си. Той са събира и съ най-долниятъ класъ на сѣнародниците си и стареа са да разбере по-добре тѣхните чужди, за да може да имъ помогне, и помага имъ тамъ, дѣто е потрѣбно. Ако единъ човѣкъ е истинно родолюбивъ, той, като знае, че мнозина отъ сѣнародниците му нѣматъ ни

дневната си прехрана, ще да поскрати своите роскошни обѣди и пирования, за да улесни баремъ колко-годе бѣдствията на оние, които той, както казва, обича. Съ една дума, родолюбецътъ помага, ако може, на оние, които са намиратъ въ нужда. Освѣнъ това, той са труди и съ дума, и съ живъ примѣръ да покаже на народътъ си пътятъ къмъ сѣвѣренството, което е источникъ на доброденствието му.

Трѣба да знаеме, че ние не сме родени само за себѣ си и че сме длъжни да помагаме единъ другиму, ако искаме да добруваме. Ако хората да би могли да живѣятъ сѣки за себѣ си отдѣлно, т. е. да нѣматъ нужда единъ отъ други, то не би трѣбало да правятъ общества. Разбира са, че обществата не би могли да просъществуватъ безъ искренность, безъ повѣреніе и безъ взаимна помощъ. И така, трѣба ли ние да глѣдаме отъ страна какъ страдаятъ нашите братия отъ сиромашия и да не береме грижа за сичкото това? Ние мислиме, че не.

Сърцераздирателни и горчиви сѣм отчаянните гласове и оплаквания, които са чуватъ почти на сѣкаде изъ милото ни отечество; жалостно е състоянието на бѣдните селѣне, които сѣ са зашемедиле и замаяле какво да праватъ противъ тая отъ сѣка страна притѣсняюща ги бѣдностъ! Миналите слаби отъ камъ плодородието години, тѣжката и вѣрлата зима, нѣманието на храна, гладътъ и морѣтъ по добитакътъ, — сичките тие злочестини сѣм доведе клѣтните селѣне до отчаяние. Тие сѣм обѣрнале очите си къмъ оная страна, отъ камъ която може да имъ са помогне; тие сѣм обѣрнале поглѣдите си къмъ по-сѣстоятелни и камъ по-заможните наши сѣмочественници; най-послѣ, тие викатъ на помощъ сѣко едно добро и чисто сѣщество.

Ние мислиме, че богатите могатъ, ако искатъ, да имъ помогнатъ. Разбира са, че ние не говориме тука за оние славни и прославени вече добротворци, които даватъ и помагатъ на сиромашията само за туй, за да ѝ зе-

матъ слѣдъ време сичко, щото е уцѣлѣло послѣ нещастията, т. е. ние не говориме за оние велики хора, които даватъ на бѣдните по единъ грошъ, за да одератъ слѣдъ време и кожите имъ отъ гѣрбѣтъ.

Ако искаме да сирѣме общата сиромашия, за да не расте и да не зема по-голъми размѣри, то ние сме длъжни да откриеме причините и да ги отстраниме колко са може по-скоро. Гласътъ на правдата, гласътъ на човѣколюбieto, гласътъ на Божиятъ синъ, гласътъ на човѣческото достоинство изискватъ да помогнеме. кой съ каквото може, на оние, които иматъ нужда. Тая помощъ нѣма да бѣде изгубена. Общата бѣдностъ е и частна. И така, нека заможните наши сѣмочественници си не струватъ угушки камъ оние жални и отчаянни гласове, които са упѣтватъ камъ тѣхъ; нека помислатъ, че сме длъжни да помагаме единъ другиму; най-послѣ, нека си припомнатъ, че оришниците на човѣкътъ сѣм вѣтарничави. Земята са напои доста и храните, както са види, ще да бѣдатъ за напредъ добри, слѣдователно нашите заимодапци не трѣба да са боятъ за своите богатства. Човѣколюбieto изисква, щото нашите родолюбци да не оставятъ земледѣлците въ рацете на оние митарни и фарисеи, които зематъ баснословни лихви. Отъ тие лихваджии нашите селѣне никога нѣма да избаватъ вратовете си. Остава сега на разбрапните да са размислатъ, трѣба ли да помагаме единъ другиму или не?

КОЕ НИ Е НАЙ-ПОТРѢБНО.

I.

Ние казахме, че безъ охоловъ поминокъ нѣма народно въздигание и нравствену и умствену подобръвание.

Подиръ това притурихме, че за да постигнеме второто, ние сами сме длъжни да работиме за народното благосѣстояние.

Най-после попитахме: изпълняваме ли ние своите длъжности?

Този път идеме да отговорим на попитването си.

Но нека по-напред да поменеме, че според нашето мнѣние по-добро да исповѣдаме своите погрѣшки и слабости тогизъ, когато ги имаме. Така, не е хубаво, нито полезно, а напротивъ вредително е да криеме тѣзи наши слабости. То са знае, че съ скриване на злото никога не може да са постигне неговото премахване, неговото искореняване!

Това като е така, ние можеме съ свобода и смѣлост да исповѣдаме, че не изпълняваме длѣжностите, които имаме камъ общата наша къща, камъ татковината си за нейното предигане.

Че това е истина, свидѣтелствуватъ сичките наши постѣпки, сичките наши отношения, сичките наши работи.

Покажете ми, моля ви, дѣ е у насъ онзи дружески и сговоренъ животъ, кой е най-могѣщия лостъ въ днешния време за материалното въздигане на народътъ? Дѣ сж нашите индустриални дружества; нашите търговски компании и нашите замлѣдѣчески общества? Дѣ сж у насъ поне какви-годѣ бѣлѣзи, които би ни утѣшили, които би ни показали поне, че у насъ има сжзнание за тѣзи длѣжностъ?

Не! не изпълняваме ние своите длѣжности камъ татковината си, и ако има нѣкой, който смѣе да потвърди противното, ние можемъ да му обади-ме въ очи, че той е опасенъ ласкатель и неприятелъ на народътъ. Да, опасенъ ласкатель, който глѣда да мами народътъ, да го експлоатирва за своя смѣтка, като му са показва за неговъ най-жарки доброжелатель. Подобни шарлатани, черни души, са намѣрватъ немалко на днешно време въ разредата на обществените ни работници.

Това неиспълняване на нашите длѣжности е жаловито свидѣтелство на нашето несжзнание въ потребите, въ нуждите, що имаме. И викатъ нѣкои искрени родолюбци, и проповѣдватъ тѣ народу, че трѣба да стори това, да направи онова; да извърши третѣо и четвърто!

Но защо да не исповѣдаме, че това не е доволно.

Не е доволно! Единъ управителъ, напримѣръ, пиши на по-долния чинovníкъ, ти трѣба да изпълнявашъ точно длѣжностите си, да бъдешъ справедливъ и безпристрастенъ на противъ подчинените си, да не злоупотрѣбвашъ съ поверенността имъ. Под-управителътъ явява сжщото на другите подъ него стоящи чинovníци. Тѣзи чинovníци сбератъ общинарите и първенците на мѣстото и държатъ имъ сжщиятъ езикъ.

А въ заключение? Въ заключение ние имаме онова *статукво*, което на български са изговаря съ поговорката: *каквото зачюла таквотъ и закопала*.

Така сжщо е и съ сжвѣстите, съ насърчванията и поученията, давани на книга, чрѣзъ вѣстници и различни други книги.

Ние не сме са сѣтили или не щемъ още да са заловиме на работа. Но не е само това. Има нѣщо повече. Това повече е дѣто, ако сжглѣдаме въ нашата срѣда нѣкое домогване отъ страна на нѣкой предприимачъ на работа общеполезна за мѣстото, за индустрията и за търговията, ние сами отиваме да му подлѣемъ вода, сами му преняствуваме и ковемъ сжсипването му.

Таквизъ родолюбиви хора знаеме ние въ единъ главенъ и много чувовенъ градъ, които имаха за геройско дѣло да навѣстуватъ една твърда и рѣшителна личностъ, която искаше да основе една фабрика въ този градъ. Когато фабриката вече била готова великите родолюбци сполучаха да увѣнчаятъ съ блѣскавъ вѣнецъ своето предприятие. Тѣ сжбориха зданието, спредѣлено за фабриката, здание, на което мѣстността и волята за постройството бѣха подарени отъ правителството.

Това показва вече най-ясно до колко сжзнаваме своите длѣжности като членове на едно общество, на единъ народъ. Това е вече най-очевѣстенъ фактъ за нашата наклонностъ да са

ядеме рибски, да не оставаме нигого да прокопса, да му подобрѣе. Това ни увѣрява още единъ пътъ, че по-голѣмата частъ на нашите теглила и мъки сж сѣтнина отъ собственните наши е-гоистични страсти, отъ собственната на-ша некадърностъ.

Това не трѣбува да бѣде така! Намѣсто егоистичните стремления, намѣсто тѣзи рабски ежби, намѣсто завистливите борби, въ насъ трѣба да са водворятъ идеите на народна солидарностъ, братски подпомагания и насърчителни обхождания.

Тамъ дѣто сжществуватъ първите свойщини, тамъ нѣма народно добруване. Плодовете, сѣтнините на вторите сж: радостни и утѣшителни глѣдки, добруване и народна честитина.

Както щете, а нашето жедание е да видиме единъ день по-скоро въ на-шенско искореняванието на първите и тържествуванието на вторите.

Ние поздравяваме този день като най-велика и паметна епоха въ народната ни бѣднина; поздравяваме го отъ далечъ, като признаваме, че той ще има за насъ по-голѣма важностъ и значение, нежели деньтъ, въ които ние сме придобили една независима и самостоятелна черкова.

Ще ли бѣдеме обаче честити да видиме идванието на този велики, знаменити и многожелани день? Ще ли видиме ние по-скоро то му приближаване? -- Доволно е да са попитаме.

* * *

ПО НАРОДНАТА ЕКОНОМИЯ.

II.

Едно богато село.

Въ околията на това село имаше и единъ *чифликъ* (номѣстие) на единъ богатъ човѣкъ на име Хофманъ, който живѣеше въ градътъ, а на чифликътъ отиваше само сегизъ-тогизъ, когато времето бѣше хубаво. Той обичаше да помага тамъ, дѣто трѣбаше, но виждаше, че неговите добрини не можаха да искоренятъ злото отъ дѣно. Наистина, той бѣше човѣкъ работенъ, трудолюбивъ и постояненъ, но страхливъ и

мѣчно са рѣшаваше да предприеме нѣщо, мѣчно захващаше такава работа, която докторъ Ауеръ бѣше намислилъ да извърши.

Но докторъ Ауеръ разбираше каква помощъ би могаль да намѣри въ единъ човѣкъ, който имаше и голѣмо богатство, и доста време за работа, а при това глѣдаше и за доброто на сѣгражданите си. За това той каза г-ну Хофману какво е намислилъ да прави, и той го изслуша съ внимание и одобрение и му са обѣща, че ще да му помага. Много пъти го молѣха да стане старѣйшина (управителъ) на селото, но сега са рѣши да приеме това, за което трѣбаше вече да са памира въ Шенфелдъ, дѣто са и пресели.

Още едно нѣщо е подпомогнало намѣрението на тѣзи двама хора. Стариатъ осемдесетъ-годишенъ попъ умрѣ, а докторътъ, като знаеше, че съ помощта на моральтъ по-лесно ще да постигне цѣльта си да поправи и въздигне селото, употребилъ сичките си сили да са намѣсти въ селото такъвъ свѣщенникъ, който, като младъ и просвѣтенъ, да му помага въ доброто намѣрение. Докторътъ сподучи и въ това, и утрон силите си.

Далечъ би отишле, ако би захванало да описваме сичките средства, които тие трима човѣци сжгласно сж употребявали, за да направятъ селото по-честито и по-добро въ много отношения. Промението е било таквози. Да опишемъ противното на сичкото онова, що описаме въ *сиромашкото село*, и да си представиме сжстоянието подиръ 20 години.

Простите и неучените селени най-добре са убѣждаватъ съ живи примѣри. Слѣдователно, за да би са накарали Шенфелдските селени по-добре да работятъ земята, трѣбало е съ примѣръ да имъ са покаже това. Въ това време са свършваше срокътъ на хофмановите земи, които бѣха далени подъ аренда (наемъ), и защото той на свои разноски бѣше направилъ много поправки въ чифликътъ си, то новиятъ арендаторъ (наемникъ) бѣше дѣлаженъ

да работи и да управлява чифликът така, както искаше Хофманъ. Докторовите земи, които бѣха по-малко отъ хофмановите, са управляваха отъ единъ настойникъ: за да станатъ и тука нѣкакви поправки, трѣбаше да има капиталъ, а докторътъ го нѣмаше. За това той са рѣши на едно нѣщо, което отподире са показало като твърде сгодно и добро средство. Намѣсто да земе пари въ заемъ съ лихва, той продаде половината отъ земите си, и отъ това доби срѣдства да може да увеличи по-голѣма полза отъ останалите си земи. Че това е било не само добаръ примѣръ, но и добра спекулация, показало са е подиръ 10 години, когато половината отъ неговите земи донасяли по-много приходъ, нежели по преди сичките му земи. Цѣната на неговите въ сѣко отношение поправени земи наскоро са утроила.

Само по себѣ си са разбира, че като са е вършило сичко това предъ очите на шенфелдските селени, не малко съ са ползували и тѣ отъ това. Нѣколко отъ тѣхъ подбудени кое отъ примѣръ, кое отъ наговаряние и убѣдяване, а тукъ-таме и съ тайно подпомагане отъ страната на Хофмана, рѣшили да направятъ и тѣ нѣкакви промѣнения и поправки, — съ това бѣше побѣдено онова, което е най-мъчно; но докторътъ имаше да са бори още съ много мъжнотии и спънки. Той бѣше длъженъ самъ лично да нагледва сичко, каквото са работи, трѣбаше да поучава и съветва, за което е употребявалъ недѣлните и празничните дни, и когато шенфелдските селени са събираха обикновенно около черковата.

Преди сичко най-напредъ е обхрналъ вниманието си да са поправи потокътъ, който течеше презъ селото. Това и стана; потокътъ са ископа, водата са отпусна чрезъ многобройни хевдеци, и за малко време онѣзи равнини, които по-преди бѣха блатища, преобърнаха са на хубави ливади, и когато додеше много вода, не можеше да ги залѣе тѣй, щото да бѣждатъ както и по-преди блата.

Но това не бѣше сичко. Знаеме вече, че потокътъ е ималъ доста водопади. Водопадътъ, който бѣше най-близо до селото, го купи докторътъ, и направи тамъ воденица, защото близо до селото нѣмаше воденица; до тогава селените съ носяли да си мѣлятъ житото на далечъ и по лошава пѣтища.

Но докторътъ не са спре тамъ; той отуде и по-нататакъ. Това село нѣмаше толкова земи — *мери*, щото да могатъ сичките селени да са занимаватъ съ земледѣлието. За това той намисли да пренесе въ селото индустрия. А това направи, като продаде една частъ отъ земите си на нѣколко капиталисти. Наскоро са въздигнаха тамъ нѣколко фабрики. Отъ една страна, защото нѣмаше доволно работници отъ шенфелдските селени за таква работа, а отъ друга — защото не бѣха до тамъ способни, доведоха работници отъ други мѣста, — нѣщо, което тамошните не глѣдаха съ добро око, защото си мислѣха, че чужденците посѣвяватъ хлѣбътъ и другите нѣща.

Докторътъ трѣбаше да смири онѣзи, които са бѣха развълнували. Но той трѣбаше да упражни сичкото си влияние и за друго едно нѣщо: да са продаде една частъ отъ селската мера (земи). „Това значи да са опрости селото и селените да достигнатъ до просияшка тояга,“ така са говореше въ селото. Но докторътъ знаеше, че го обичаха селените, настояваше за това, т. е. да ги увѣри, че ако продадатъ една частъ отъ мерата, много по-добре ще бѣде за селото, като зематъ пари и ги употребятъ за общеползни работи и да поправятъ слабите си нива.

Така, по неговиятъ съветъ, една частъ отъ селската мера са раздѣли по между селените, а осталата са распродаде на вѣщи ступани, които бѣха отъ други мѣста и които захванаха по-добре да обработватъ земята. Разумѣва са, това е ползувало много селените.

Подиръ това г. Ауеръ обхрна вниманието си и на горите, които до тогава не струваха почти нищо, защото козите и овцете не оставяха да са по-

дигнатъ и да порастатъ младочките. По причина на фабриките, които са бѣха направили вече въ селото, дървата заскъпнаха и горите захванаха да даватъ добаръ приходъ, — ето за селените още единъ изворъ за обогатяване.

Съ сръдствата, които имаха вече на разположение, тѣ можаха да предприематъ и други по-голъми работи тѣй, щото да влѣзатъ въ сношение и съ други мѣста. Преди сичко най-напредъ трѣбало да поправятъ пѣтищата. Въ началото на мнозина са е виждало това като една мѣчна и тежка работа, като единъ товаръ за селото, защото си мислѣха, че пѣтищата сѣ нуждни и полезни само за богатите. Но подиръ малко време са увѣриха, че напредванието на земледѣлието са умножи за едно съ разпасянието на произведенията по други мѣста, и тогава разбраха, че добрите пѣтища сѣ полезни и за сиромашѣтъ, и за богатиятъ.

Между това и новиятъ свѣщенникъ, когото много обикнаха за неговата добрина, сега му бѣше лесно да работи и той за подобренieto на селото. Въ черкова захванали да дохождатъ повече хора, отъ колкото по-преди. А колкото повече са е поправяло вещественото благосъстояние на хората, толкова повече сѣ и въздигали нравствено.

Като са поубогати материално, захванаха да мислятъ и вънѣшно да го украсятъ. Праздното мѣсто предъ черковата са уголъми, насади са съ дървета (дървеса) и става едно хубаво мѣсто за расходка. Често сѣдаше докторътъ на пейките (заковани отъ дъски столове), които бѣха на това мѣсто, и са разговаряше съ селените върху много добри работи.

Колко са промѣни изглѣдътъ на това мѣста за нѣколко години! По край двата брѣга на рѣката бѣха насадени тополи, които не само че украсяваха мѣстото, но още даваха и добаръ приходъ за селската каса. Зѣди тополите са простираха хубави ливади. Въ сръдѣтъ сѣ хубави мѣста са намираше една

фабрика, която са отличавахе по великолѣпността си отъ другите работнически къщи. Когато сѣ са правили тѣзи къщи, докторътъ е глѣдалъ да бѣдатъ колкото са може по-добри и по-здрави. Въ сѣка къщица имаше доста свѣтлина и са провѣтряше. Около сѣка къщица имаше хубава градина, насадена съ дървета, цвѣта и пр. Хубавите и красните цвѣта накарале селѣните да обикнатъ хубавото. На сѣкаде са забѣлѣжаваше едно промѣнение и малко по малко цѣлото село изглѣдаше много по-хубаво, отъ колкото напредъ.

Докторъ Ауеръ като знаеше, че голѣма надѣжда има въ младото поколение, много са стараше и за добриятъ вървежъ на училището; родолюбивиятъ учитель І. Раймундъ бѣше трудолюбивъ и на една мисаль съ докторътъ за подобренieto на селото. Свѣщенникътъ ходяше чѣсто въ училището да го паглѣдува и да съвѣтува дѣцата да прилѣжаватъ въ уроците си и да дохождатъ рѣдовно въ училището.

Съ промѣнението на вънѣшния изглѣдъ на селото, промѣняваха са и нравите на селѣните. По предишната суровостъ, дивъ характеръ, мързель и други пороци, които са забѣлѣжаваха въ селѣните, сега са поправили; много рѣдко ходяха въ механите, по-добре си работяха нивата и сѣки са трудяше да спечели колкото са може повече.

Търговите растения принасяле таковаже добаръ приходъ. Докторътъ не по малко са стараше и за овоцията (вошки), които безъ трудъ даватъ добри плодове. Той самъ учеше хората, какъ са ашладисватъ (присаждатъ) вошки. Като са е подобрявало сичко, не сѣ останале назадъ и съ скотовѣдството. По примѣрътъ на Швейцария отъ сичките крави млѣкото, което артисваше, са продаваше на едного, който бѣше опредѣленъ да прави сирене, а той бѣше длѣженъ да държи смѣтка за сичко. На този начинъ и стѣ най-малкото млѣко сѣки имаше полза безъ трудъ и безъ разноски. Докторътъ често е говорилъ и за пчеларството, каква полза

може да принесе то, и по неговътъ сжвѣтъ почти въ сѣка градина имаше по нѣколко кошари (трѣвни) съ пчели.

Подиръ двайсетъ години това село сжвѣсѣмъ са промѣнило, и населението почти са утроило, а и много повече са обогатило.

Но както ни иде на свѣтътъ не може да са намѣри сжвршено щастие, така и тука не е вжрвѣло винаги сичко като по медъ и по масло. Нѣкои отъ селените не сж сполучвали винаги въ предприятията си, и оттова са и пропадале. Освѣнъ това, случиха са и нѣколко слаби години, които не малко повредиха на едвამъ поправеното село, а особено занаятите назаднаха. Но докторътъ отъ по напредъ предвиждаше това, та не са и смущаваше. Той удвои трудътъ си за да утѣши онѣзи, които бѣха като попарени. Него нищо не го уплаши и не го обезсърдчи, като глѣдаше, че удари назадъ, той знаеше, че въ сичко са посрѣщатъ мжчноти.

Но онова, което безпокоеше докторътъ, бѣше, дѣто много предразсѣдѣци са вжжваха въ селените. За това той употреби сичките си възможни сили да предвари злото, и то най-много съ поучения. Това и трѣбаше да направи, защото инакъ многото заблуждения и предразсѣдѣци не можѣха така лесно да са побѣдятъ и изкорѣнятъ.

Но да са вжрнемъ на онзи разговоръ при черковата, за който споменахме въ началото на разказътъ си.

ЛОШИТЕ СѢТНИНИ ОТЪ ПИЕНИ- ЕТО НА РАКИЯТА И ВЖОЩЕ ОТЪ ПИЯНСТВОТО.

(Глѣд. брой 9—10.)

Фридрихъ Велики е казалъ за ракията тѣй:

„Азъ бихъ желалъ, щото това утровоително и смъртоносно пиение никакъ да не би било и да не би са пило;“ а царь Оскаръ Шведски е казалъ: „Азъ бихъ далъ най-хубавото украшение отъ короната си, ако бихъ могаль да освобода отечеството си отъ тѣзи

вжрла ракия.“ И други още царе сж изсказвали подобни желания за истрѣблението на ракията.

Ние превождаме нѣщо отъ гореспомената книжка на нѣмски езикъ, която е издало Хамбургското Учено Дружество, и го помѣстяме въ листътъ си не само за просто любопитство на читателите си; но съ увѣрение, че на мнозина ще послужи за назидание и мнозина ще са увѣрятъ, че не е шега безмѣрното пиение на спиртливите пиятия. Мнозина сме слушали да казватъ за нѣщо: „научили сме са и не можемъ да са отучимъ.“ А пакъ ние казваме съ нашата хубава пословица: „Ако има наука, има и отука.“ Работата е да може човѣкъ да надвие и побѣди страстите си, които повечето ни водятъ камъ злото.

Слѣдующето превождаме отъ рѣчената книжка.

Награда на пияницата.

„Ако желашъ винаги да бѣдешъ жеденъ, предай са на *пиянство*! защото колкото по-често и повече пиешъ, толкова по-често и повече ще бѣдешъ жеденъ.

Ако искашъ, щото твоите неприятели да ти препятствуватъ да са не повдигнешъ и да са не прославишъ въ свѣтътъ, предай са на *пиянство*! защото не имъ трѣба да употребяватъ други срѣдства за да та засрамятъ.

Ако желашъ да ти са опропасть парите, предай са на *пиянство*! ще станешъ бекрия и не ще имашъ нито пара въ джебътъ си.

Ако желашъ, щото челядъта ти да страда отъ гладъ, предай са на *пиянство*! защото то ще довжрши сичките приходи, които сж служили за прехрана на тѣзи челядъ.

Ако обичашъ да станешъ жертва на разбойниците и хайдутите, предай са на *пиянство*! и тѣ лесно ще да та направятъ на играчка.

Ако желашъ да ти са затѣпи умътъ, предай са на *пиянство*! и ти ще лѣжишъ по улиците като добитакъ, безъ да помнишъ себе си.

ЗА ДОЕНИЕТО НА ДОМАШНИЯТЪ ДОБИТАКЪ ПРЕДИ ИЛИ ПОСЛЪ НАХРАНВАНИЕТО МУ.

Домашниятъ добитакъ, който ни дава мляко, — съ което са прехранватъ много челяди, — много пжти ни ползува по-малко, отъ колкото би трѣбало да ни ползува. Но ние си не даваме трудъ, като другите хора, да правиме опити съ това или съ онова, и което е за насъ по-полезно и по-износно, него и да приемаме! Да кажеме и повече. Ние не само че си не даваме трудъ да правиме опити сами, но не искаме да приемаме и онова, което е доказано съ толкова доказателства, че е полезно и общеприето!

Питанне е, преди или послѣ нахранванието или назобяванието трѣба да са дои добитакътъ? За това дѣло хората сж направили множество опити и увѣрили сж са, че не е се едно, ако са дои преди или послѣ нахранванието. Доението трѣба да стане преди нахранванието на добитакътъ, т. е. преди да сме нахранили домашните крави или биволици, ако искаме да имаме по-голямъ полза. Ако направиме това послѣ нахранванието, то не е добро нито за кравата, нито за ступанинътъ, защото ще да надои по-малко мляко. Преди да са нахранятъ кравите, тие биватъ мирни, слѣдователно тие биватъ мирни и когато са доятъ. Послѣ нахранванието на добичетата, тие прегризватъ отъ половина до единъ часъ, та ако са доятъ тогава, безъ сжмѣние, ще да са безпокоятъ, а отъ това вктрѣшните имъ органи са поврѣждатъ. Доението спира пѣкакъ си и правилното смилание на храната, и правилното течение на млякото, ако то са извършва тутакси, щомъ добитакътъ са е напълъ добре. Освѣнъ това, ако добитакътъ е издоенъ, то по-спокойно ъде храната си, а това е твърде важно.

Доението на добитакътъ послѣ нахранванието му има и много други лошава страни. Съ една дума, даже и най-малкото безпокойствие, което са

прави отъ човѣкътъ на добитакътъ, има на него лошава влияние. Освѣнъ дѣто не е добре за самиятъ добитакъ, но още остава много мляко въ *вимето*. Много доилници иматъ лошава навикъ да ритатъ млякото и да го разливатъ. Една отъ най-главните причини, както пи са чини, е тая, че мнозина ги доятъ въ онова време, когато тие сж са вече наѣле. Но както и да е, а доението на добитакътъ послѣ нахранванието му са осжжда отъ сичките здравомислящи хора. У насъ напротивъ до колкого знаеме, добитакътъ са дои въ онова време, когато са нахрани.

Колкото за напояванието, за него може да са каже, че то не е вредително, ако добитакътъ са издои тутакси послѣ неговото напоявание. Пѣкои даже доказватъ, че е по-добре щото кравите по-напредъ да са напоятъ, а послѣ да са доятъ, защото водата, която тие испиватъ, тутакси пепялва сичките имъ кръвни сжсуди, слѣдователно по-лесно и по-скоро са дои и млякото.

Освѣнъ това, ако кравите са доятъ послѣ напояванието, то произлизатъ и други добрини. Познато е, че колкото е по-мазно млякото, толкова по-мжчно и по-полека излиза смѣтаната (каймакъ) отгоре надъ млякото. Причината на това е тая, че млякото, като е по-мазно, е и по-гжсто, слѣдователно мазните мѣхурчета, които сж пжлни съ масло, не могатъ твърде бжрзо да са издигатъ надъ млякото. За да са поправи това, ние би трѣбало да наливаме въ скоро на-доенното мляко по-малко вода; но отъ друга страна намъ е доказано вече, че ако са налива въ млякото вода, то то са поврѣжда и изъ него не може да са добие много смѣтана. Освѣнъ това, въ тие случаи тая смѣтана не може да бжде добра и вкусна. А за да са постигне и едното и другото, т. е. за да може по-лесно и по-скоро да са отдѣля смѣтаната безъ да са налива вода въ млякото, ние трѣба да напоиме по-напредъ кравите или другиятъ добитакъ, и послѣ това да ги издоиме. Сѣки, както ни са чини, е заблѣжилъ и самъ, че оная вода, която е той пс-

пилъ на обѣдъ, когато е обѣдвалъ, или на вечеря, когато е вечерялъ, по-много излиза изъ него, нежели оная, която е испилъ между обѣдътъ и вечерята. Причината е тая, че първата вода съдържа въ себѣ си повече едри и твърди частици, нежели втората, а онова, щото става съ човѣкътъ, става и съ животните.

ЗА ЗЕМЯТА (ПОЧВАТА) И ЗА НЕЙНОТО ПРИГОТОВЛЕНИЕ ДА СА ОБРАБОТВАТЪ НА НЕЯ РАЗЛИЧНИ ЖИТА, СЪИДВИ И ТРЕВИ ЗА ДОБИТАКЪТЪ.

(Глѣд. 9--10 брой.)

До сега ние говорихме за такива почви, въ които органическите вѣщества, като сж са преобразѣвале на гниль торъ, сж служиле за увеличението на плодородието по тие почви, но за това е било нужно, щото въздухътъ да влазя свободно въ почвата. Разбира са, че това бива възможно само тогава, когато между нейните частици са оставятъ празни пространства, колкото тие и да би биле ситни, или когато умирѣлото вече растение съ своятъ изгниль корѣнь оставя въ твърдата почва трѣбица или каналъ, чрезъ когото въздухътъ влазя въ почвата. А ако сичките тие дупчици между частиците на почвата и сичките пукотини и канаде бждатъ постоянно препълнени съ вода, както са случва въ мокрите и въ мочорливите мѣстности, то въ такавъ случай, разбира са, въздухътъ не ще да има възможность да влѣзе въ почвата, слѣдователно останките отъ умирѣлите растения, които още не сж изгниле сжвсѣмъ, захващатъ да са разлагатъ и да образуватъ особенни кислоти. Почвата, която е напоена съ тие кислоти, може да произвежда само кисели и така нарѣчени блатни тревн, които, отъ своята страна, като израстатъ, като порастатъ и като са покрятъ съ стояща вода, образуватъ новъ пластецъ отъ полупзгнили растения. Слѣдъ време, пластецъ слѣдъ пластецъ, са образува и цѣль пласть почва, която е твърде бѣдна съ минерални вѣщества и богата отъ различни кислоти, които сж произлѣзли отъ непълното изгнивание на органическите вѣщества.

Такава почва са нарича торѣяниста или блатиста. Торѣянистата почва, безъ особенна предварителна подготовка, почти не хела за земледѣлието, а ако са остави за ливади, то не дава добро сѣно, защото по нея растатъ най-повече кисели и твърди тревн. А какъ ще да я преобразиме на плодовица? — Това ще да видите по-доле. Трофенистата почва, ако са намира въ мокро сжстояние, има черенъ цвѣтъ, а когато изсхне, то приемава темно-сивъ видъ и става твърде роховита и сипкава. Когато тая почва е суха, то твърде лесно привлача камъ себѣ си влага изъ въздухътъ и распухва. А защото има теменъ цвѣтъ, то и са нагрѣва бързо, но бързо са и охлаждава. Изсушениятъ торѣй гори лесно, защото въ него, сравнително съ минералните и негоряемите тѣла, са намиратъ твърде много органически и сгоряеми вѣщества, слѣдователно тая почва са употреблява по много мѣста намѣсто дърва по фабриките и по къщата.

Солончаковите почви, които сждържатъ въ себѣ си много соль, така сжщо не хедатъ за земледѣлието; но растушките по тѣхъ, — разбира са въ твърде оскудно количество, — тревн, които сждържатъ въ себѣ си достаточна соль, са пасатъ отъ овцете съ голѣмо наслаждение, защото овцете обичатъ сольта. Съ една дума, такива мѣста сж удобни само за добитакътъ, ако, при нѣкои условия, тие и да могатъ да са опитоматъ за по-добра растителность.

И така, ние знаеме вече какво нѣщо е почва, изъ какви по-главни части са тя сжстон, какъ сж са образувале въ ней минералните и органическите вѣщества, които са намиратъ въ нея, знаеме и главните недостатъци и достоинства на сичките почви. Сега ние трѣба да поговориме за това, до колко е възможно да са поправатъ недостатъците на оние почви, отъ които ние са ползуваме вече (т. е. за нивите и за ливадите), и за това, какъ можеме да преобразиме безполезните, а по нѣкогашъ и вредителните мѣста, като напр. блатата, на плодородни ниви или ливади.

Ние знаеме вече, че плодородието на

почвите зависи отъ различни условия, т. е. че една и съща почва въ една мѣстность може да бѣде плодородна, а въ друга сѣвсѣмъ нехелна за земледѣлнето. Така, напримѣръ, гнилистата почва на възвишеніи- ните и на немокрите мѣста може да бѣде твърде плодородна, а въ долинните, — когато надъ нея са събира голѣмо количество вода, — напротивъ, сѣвсѣмъ да не хела. Пѣсакливата почва, при противоположните условия, ни представлява сѣщото. Плодородието на почвата зависи така сѣщо отъ количеството на топлината. Така, на- примѣръ, оная почва, която е сѣвсѣмъ без- плодна въ студените мѣста, може да бѣде достатъчно плодородна въ топлиите кра- йове. Най-послѣ, ако избереме такива ра- стения, които сѣотвѣтствуватъ или които са съгласяватъ съ качеството на почвата, то ние ще да имаме добро изобиліе. Слѣ- ките растения зематъ изъ почвата едни и сѣщи вѣщества, които сѣ нужни за тѣх- ната прехрана, но количеството на тие вѣщества бива различно, т. е. на едни ра- стения е потрѣбно повече едно вѣщество, а на други друго. Едно растение са раз- вива по-полека, а друго по-бързо, слѣдо- вателно едно растение употреблява по- вече време да са нахрани или да извлѣче изъ земята, чрезъ своите корѣне, щото му е нужно, а друго бива кратковременно: едно растение може да са задоволи съ твърда и съ суха почва, а друго изисква роховита пжръст и влага, защото, въ про- тивенъ случай, корѣните му не би могли да влѣзатъ въ вжтрѣшностите на почвата и да удовлетворатъ своите пужди; най- послѣ, едно растение са бои отъ сушите повече, а друго по-малко, слѣдователно и почвата, ако е влажна, благоприятс- вува на едно растение повече, а на дру- го по-малко, т. е. едно растение ще да са развива по-лесно на оная почва, която изсжхва скоро, а друго на оная, която ни- кога не изсжхва. Намъ е извѣстно вече изъ множество опци, че пшеницата обн- ча гнилена, но хранителни почва, въ ко- ято би сѣществувало голѣмо количество прегниди вѣщества. Освѣнъ това, не е ну- жна топлота, т. е. такава почва, на която водата би са изпаряла; а ржътъ расте до- бре и на оние почви, които сѣ пѣсчани, ако

само тие не сѣ твърде горѣщи и ако сѣ- джжатъ съ себѣ си доста хранителни вѣ- щества. Ечимикътъ, който сѣжрѣва много по-бързо отъ другите хлѣбни растения, о- бича оние почви, които сѣ богати съ хра- нителни вѣщества и които иматъ рохови- ти свойства. Овѣсътъ е най-малко трѣбо- вателенъ, т. е. той расте и на най-бѣдните почви. Като расте не така бързо, както ечимикътъ, и като има дълги корѣне, той вирѣе даже и на оная почва, на която другите жита никога не би дали плодъ. Грахътъ, бобътъ и вжобще сичките чушу- чести растения обичатъ оная почва, ко- ято сѣджра въ себѣ си достатъчно голѣ- мо количество варъ. За развитието на бжр- бойятъ е потрѣбна роховита, влажна и нато- рена почва, ако тя да би била даже и сѣвсѣ- мъ пѣсаклива. Съ една дума, ако пѣсакливи- те мѣста сѣ наторени добре и ако иматъ до- статъчно влага, то тѣхниятъ бжрбой бива много по-добаръ. Да кажемъ вѣколко думи и за тревите. Дѣтелнатата (*Trifolium Pra- tense*), която трѣба да са сади нарочно, обича плодитите и наторенните мѣста, които сѣджжатъ въ себѣ си доста варъ, а защото тя пуца доволно дълги корѣне, то са изисква, щото нейната почва да бѣде изорана добре. Кждрякътъ (*Phleum pratense*) не обича до толкова роховитите почви, расте добре на гнилистите, но бои са отъ мокротите. Изъ гореказанното са ви- ди, че ако една почва е добра за едно ра- стение, то тя не е добра за друго. Така, напримѣръ, оние почви, които даватъ до- баръ овѣсъ, могатъ да бѣдатъ не сѣвсѣмъ благоприятни за пшеницата или за ечи- микътъ.

Като познаваме свойствата и особенно- стите на сѣвка сѣставна частъ отъ почва- та, то ние можеме, съ помощта на на- шите знания, да отстранимъ нѣкои вреди- телни за плодородието на почвата свойства, по причина на тие части, и да са вжспол- зуваме отъ тѣхните полезни качества. Та- ка, напримѣръ, ние знаеме сичките недо- статъци на твърде гнилистата почва, и за това сме длжни, до колкото позволяватъ силите ни, да умалиме тие недостатъци. Като знаеме, че гилата пропуца презъ себѣ си твърде тѣшко водата и че надъ нея твърде лесно са образуватъ гйолове

отъ стояща вода, която дѣйствува твърде вредително на растителността, то трѣба по-напредъ отъ сичко да направиме невъзможно събираннето на тая вода надъ нивята. Ако мѣстността е стрѣмна или наклонена камъ нѣкоя по-низка страна, то ние ще да достигнемъ своето желание твърде лесно. Така, напримѣръ, ние можеме да провѣдеме съ плугътъ си нѣколко дълбоки бразди, които да захващатъ своето начало отъ най-високите мѣста и да спазятъ до най-низките. Ако мѣстността е равна, то трѣба да са носатъ пѣрстѣ отъ крайщата на нивата и да са насипватъ ямиците и удълбленията. Освѣнъ това, около нивата трѣба да са ископае дълбока вадица, въ която да са втича водата. Разбира се, че това е възможно само тогава, когато нивата има малки ямици, т. е. когато тя не е сама низменность. Ямата, която са ископава около нивата, трѣба да е отрѣзана полѣгато отъ камъ нивата; но въ това сѣщо време ние трѣба да оставиме на водата изходъ, т. е. такова мѣсто, изъ което би тя изтичала и не стояла на едно мѣсто. Най-послѣ, ако мѣстността е низменна, щото нивите да представляватъ една обща яма, то изсушаваннето на тая мѣстность посерѣща голѣми трудности. Но за това ние ще да поговориме по-доле, когато дойдемъ до изсушаваннето на блатата. Ние знаеме така сѣщо, че гнилистите почви сѣ недостатъчно роховити, че тие тѣшко изсмѣхватъ и че, когато изсмѣхнатъ, окоравяватъ доволно силно. Тие недостатъци са отстраняватъ отчасти съ своевременна оранъ, както е вече казано. Освѣнъ това, ако само имаме време и възможность, ние трѣба да докарваме и да насипваме по тие почви минерални вѣщества, които нмѣ динуватъ, като напримѣръ, пѣсакъ, който е въ сѣстояние да увеличи тѣхните свойства. Разбира се, че тие „размѣшвания“ или тие насипвания трѣба да ставатъ по-чѣсто и колкото са може по-малко, а въ това сѣщо време и равномерно на сѣкаде. Но най-добре е, ако само тие почви не сѣ богати съ хранителни вѣщества, да са изораватъ добре и пѣсакътъ, преди да са насипѣ, да са размѣси съ органически вѣщества. Освѣнъ необходимитѣ, като оплодотворение, торъ, ние мо-

жеме да употребиме въ полза още много други способи и да улучиме гнилистите почви. Така, напримѣръ, ако близо до нивата съ гнилиста почва сѣществуватъ кѣрлични ливаде, то като са раскопаятъ кѣрличните, като са вдигнатъ отъ ливадата и като са насипе земята имъ надъ гнилистата почва, ще да са улучатъ свойствата и на ливадата, и на нивата. Но по-напредъ пѣрстѣта отъ тие кѣрлични трѣба да са натрупа на единъ купъ, щото гнѣлете имъ да изгниятъ сѣвсѣмъ, и тогава вече да са разхвърла по нивята и да са размѣси, съ помощта на плугътъ, съ почвата. Освѣнъ това, около сѣка къща са намиратъ различни зоклупи и дриѣлѣ, като, напримѣръ, трѣски, стѣрготини, зола изъ пѣщите и други органически вѣщества, които ако натрупаме на купъ и ако ги поливаме съ оная вода, която тече изъ оборете, съ помия и съ сапунена вода, която остава послѣ прането, то въ купитѣ ще да са захване гниение. Когато сичкото това изгние добре, то съ тоя торъ ние можеме да наториме гнилистата почва (разбира се, че постепенно), която, ако до сега и дѣ е била неплодородна, ще да ни даде изобилие. Ако тѣшката гнилиста почва има пѣсачна подпочва, то такава почва ние можеме да улучиме така сѣщо съ дълбока оранъ, ако само гнилениятъ пластъ не е твърде дебѣлъ. Ако ореме дълбоко, то изровяваме съ плугътъ си частъ и отъ пѣсакливата подпочва, която са смѣсва съ гнилистата и прави я по-роховита. Но най-добре е, ако оставиме така изоранната нива да постои малко повечеко несѣйна, щото частиците отъ подпочвата, които сѣ изровени и изнесени отгоре, да останатъ подъ влиянието на топлината и на слънечните лъчи малко по-дълго време и да захванатъ да гниятъ. А ако подпочвата е гнилиста, то и въ такъвъ случай ние можеме да улучиме бѣремъ отчасти свойствата на гнилистата почва, ако разораваме пѣрвата, но да я не преобърщаме и да я не размѣсваме съ втората. Това са извършва или съ особено орудие, което са нарича „почвоудѣлитель“, или съ просто рало безъ палешникъ и безъ чернело. Тука трѣба да са работи така, щото браздата да са разрѣзва, а да са не размѣсва.

Пѣсчанната почва ние можеме да улучиме така сѣщо, както и гнилистата, ако прибавяваме въ нея такива вѣщества, които ѝ не доставатъ, т. е. ако я размѣсваме съ гнила. Разбира се, че такова размѣсване въ повечето случаи е доводно тѣшко да са приведе въ дѣйствие, изпърво за това, че за истинното улучшение на почвата, гнилата е потрѣбна въ голѣмо количество, а второ за това, че не сѣкога можеме да имаме потрѣбната за това улучшение гнила. Ние знаеме, че ако въ пѣсакливата почва сѣществувва голѣмо количество торъ, то тоя торъ ослаблява твърде значително нейните недостатъци. Съ една дума, както въ пѣсакливата почва органическите вѣщества сѣ въ сѣстояние да произвѣдуть промѣненіе или плодородие, така въ гнилистата уменшеніето на тие вѣщества призвожда сѣщото дѣйствие. Но при сѣчкото това ние трѣба да помниме, че пѣсакливата почва, въ противоположность на гнилистата, принадлежи въ числото на оние почви, които са наричатъ горѣщи, слѣдователно въ които разложеніето или гниеніето произхожда твърде бързо. Ето защо за тие почви е полезенъ само онзи торъ, който не гние твърде лесно. Освѣтъ гореприведенните торове, за улучшеніето на пѣсакливите почви е полезна така сѣщо и блатистата пѣрстъ (торфѣтъ) и тинята изъ рѣките или изъ езерата. Отъ подпочвата ние можеме да са възползуваме и въ такавъ случай, когато надъ нея са намира пѣсаклива почва. Така, напримѣръ, ако подпочвата е гнилиста, то ние можеме да я смѣсиме съ почвата и да сѣздадеме по-благоприятна за растителността мѣстность, защото въ подобенъ случай тя не може вече да образува блата.

Торфенните почви, които са преобразяватъ на ливаде, изискватъ за своето улучшение изпърво изсушеніе, ако сѣ мочорлива, второ — унищожение на органическите киселини, които са образуватъ въ тѣхъ, — както ние вече знаеме, — по причина на нежеланото гниеніе, което произхожда въ тѣхните органически останки, и третио — прибавленіе недостающите на тие почви вѣщества. Но за това ние ще да поговориме по-доде, когато захванеме

да разгледваме какви срѣдства трѣба да са употрѣбватъ при изсушаваніето на блатата, за да са преобразатъ на добри ливади и на плодородни ниви.

Почти въ сѣко село и на сѣка мѣстность са намиратъ така наричани „безполѣзни“ земи, които или представляватъ бѣдно и неудовлетворяюще пастбище за добитакътъ, или оставатъ сѣвсѣмъ безъ употрѣбленіе; а ние знаеме, че, — ако само употрѣбиме старание и ако пожелаемъ да направиме отъ тѣхъ полезна земя, — много отъ тѣхъ би са преобразили на прекрасни ливади или на добри ниви. Сѣчкото това е важно най-много за оние мѣста, дѣто е потрѣбенъ торъ за полетата, а защото не сѣществуватъ ливади и пастбища, то хората не държатъ нужниятъ добитакъ. Такива „безполѣзни“ земи сѣ: пѣсачните равнини, блатата, кѣрпичните и маховите ливади и пр.; но ние ще да са ограничиме само съ трите или само съ наименованите тука мѣстности и ще да видиме, какво можеме да направиме и да преименуваме отъ тѣхъ плодородни и полезни ниви и ливади или баремъ пастбища.

Продължава са.)

МѢНЯЕМО СѢЯНИЕ НА РАСТЕНИЯТА.

Миналата зима ще да остане забѣлжителна за нашето селско население по причина на гладѣтъ, който са случи за добитакътъ; сѣкиму почти сѣ познати оплакваніята и жалостните гласове, които са чуваха на сѣкаде изъ отечеството ни, че храната за добитакътъ е била до толкова оскудна, щото за най сѣмна и за най-нечуванна цѣна не е било възможно да са намѣри.

Въ миналите бройове на листѣтъ си, като спомѣнахме нѣщо за гладѣтъ по добитакътъ, ние са общахме, че ще да са възприеме да поговоримъ какви мѣрки трѣба да са зематъ, за да са предвара злото въ подобни случаи. За сега въ тоя свой членъ ние ще да са помѣчиме да запознаемъ читателите си съ мѣняемото сѣяние на растенията.

Въ старите времена хората сѣ сѣла нивите си безъ никакавъ рѣдъ. Разбира са, че тогава това е могло да бѣде, защото сѣ сѣществувале голѣмо множество широки и неразработени земи. Дѣто сѣ искале, тамъ сѣ

и сѣяне, а дѣто мѣстото е било добро, на-
примѣръ, за сусамъ, него сж оставяне за ли-
вади. Днесъ не е вече така. Умните хора о-
давна вече сж захванале да мислятъ какъ да
расподѣлятъ своите полета. т. е. да ги раз-
дѣлятъ така, щото да не отслабватъ скоро,
да принасятъ по-голъма полза и да даватъ

по-добра храна и за тѣхъ, и за добитакѣтъ.
Най-напредъ нивите сж са раздѣляне на
три части, отъ които едната сж засѣивале съ
есенна сѣидба, другата — съ пролѣтна, а
третята оставяне несѣяна, да си почива, или
на предѣлъ г.л. Последнята по нѣкои мѣста
са нарича цѣлина.

На втората година цѣлината сж засѣивале
съ есенна сѣидба, есенната — съ пролѣтна,
а пролѣтната оставяне за цѣлина, да си по-
чине една година. Тоя рѣдъ са е продъл-
жалъ периодически. Това е траяло до нача-
лото на тоя вѣкъ почти на сѣкаде, а и днесъ
го има още на много мѣста. Противъ тоя на-
чинъ за обработванието и сѣянието е по-
вдигалъ своятъ гласъ прочутиятъ и вѣщиятъ
економистъ Хорски. Земледѣлците сж му обя-
зани твърде много, защото той първи е далъ
поводъ да са сѣе дѣтелината (трифилъ), ко-
ято е една отъ най-добрите храни за доби-
такѣтъ: да са употребяватъ машини въ зе-
мледѣлието; най-послѣ, да са не оставя ни-
то една педя мѣсто непосѣяно, т. е. да са на-
значава за цѣлина. И така, малко-по-малко
са приело мѣняемото сѣяние на растенията.

У насъ даже и до сега са намиратъ мно-
жество земледѣлци, които оставятъ една частъ
отъ нивите си несѣяни, т. е. да си починатъ
баремъ една година; но ние ги сжвѣтуваме
да са оставатъ отъ тоя лошавъ обичай, защото
чрезъ него тие иматъ една довольно значител-
на загуба. По нашите страни има доста торъ.
Но хайде да видиме по-напредъ, какво нѣщо
е мѣняемото сѣяние на растенията.

Съ малко думи рѣчено, то са сжстои въ
това: да са расподѣлятъ нивите така, щото
единъ родъ растения да са не сѣятъ едно
подиръ друго, т. е. ако презъ първата го-
дина на една нива е сѣяна пшеница, то презъ
втората да са посѣе ечимикъ, ржжъ, овѣсъ
и друг. так.; а подиръ житните растения
(пшеница, ечимикъ, ржжъ, овѣсъ и др. т.)
почти сѣкога да са садятъ такива продукти,
които са копаютъ и които са наричатъ хлѣ-
бни (кукурузъ, цвѣкло и пр.), легуминозни

растения (бобъ, фасулъ, грахъ и др. т.) и
тревени растения (дѣтелина). Това сѣяние
„на измѣна“ са основава на науката, която
ни учи да познаваме каква храна изискватъ
растенията, каде са намира тая храна и ка-
кви сж условията, за да вирѣятъ по-добре
тие питомни растения. Така, наприимѣръ, до-
казано е, че широколистните растения при-
ѣматъ по-голъмата частъ отъ своята храна
изъ въздухътъ, а другите изъ земята, и пр.
Така сжщо послѣ поживяването или послѣ
обирането разнообразните растения не оста-
ватъ земята въ еднакво сжстояние, защото
нѣкои отъ тѣхъ я праватъ по-роховита и по-
чиста отъ бурене, и други я оставятъ въ до-
вольно затруднително положение.

Буссинго е испиталъ по колко храна изѣ-
ждатъ изъ земята различни растения и колко
хранителни частици ѝ доетавятъ, и открилъ е,
че дѣтелината оставя въ земята седемъ пѣ-
ти повече азотисти вѣщества (храна за ра-
стенията), отъ колкото пшеницата. Отъ то-
ва ясно вече са види, че растенията ще да
вирѣятъ много по-добре, ако са посѣятъ на
такава нива, която по-преди е била засѣяна
съ дѣтелина, нежели на такава, която е би-
ла засѣяна съ пшеница. Причината е тая, че
дѣтелината съ своите дълги корѣне, които
отиватъ дълбоко въ почвата, добива храната
си изъ долните пластове на земята и искар-
ва я чрѣзъ сжщите корѣне въ горните пласто-
ве на почвата, дѣто са набира повече храна
(като изгниятъ корѣнетe) за оние сѣитби,
които ще да са сѣятъ за напредъ. Освѣнъ
това, дѣтелината съ листето си закрива поч-
вата, задържа влагата, приви роса, а съ то-
ва привлеча амониакътъ (така сжщо хра-
на на растенията), който са намира въ воз-
духътъ.

Освѣнъ сѣиката, дѣтелината държи въ ра-
вновѣсие и топлината на земята. Тука трѣба
да кажеме и това, че органическите вѣще-
ства изгниватъ много по-лесно и по-бързо
въ влажната земя.

Но мѣняемото сѣяние на растенията не
може да са употребя на сѣкаде по единъ и
сжщи начинъ. Така, на примѣръ, ако нѣкой
поиска да распорѣди и да засѣе нивите си
така, както е видѣлъ въ Чехия или въ Австрия,
той ще да са излъже. Сѣка една земя има
свой особенъ климатъ; сѣка пърстъ има
свой сжставъ; най-послѣ, сѣка почва има свои

особенности. Въ сѣверните страни на Европа не могат да турат кукурузът на единъ рѣдъ съ оние хлѣбни растения, които са сѣятъ по тие страни, защото тамъ е студено, а кукурузът изисква топалъ климатъ и топла земя. Да кажеме и друго. Ако ние да би намислили да посѣеме, както въ Чехия, хмѣлъ или сахари рѣпа (жълто цвѣкло), то, баремъ за сега, нашите труди не би имале никакавъ смисълъ, защото тие двѣ растения сж за насъ почти безполѣзни. И наистина, какво щеме да правиме съ хмѣлтъ или съ сахарната рѣпа, когато нѣмаме фабрики за пиво и за сахаръ? И така, измѣната при сѣяннето на растенията трѣба да се управлява спорѣдъ мѣстните нужди и обстоятелства.

Сичките земи, които принадлежатъ на единъ ступанинъ, трѣба да са раздѣлатъ. — ако искаме да воведемe тоя начинъ, — на нѣколко части, отъ които сѣка да са посѣива съ различни сѣитби и да са обработва отдѣлно. За сѣка една часть са опредѣлява по една година. Ако, напримѣръ, нивата на единъ ступанинъ са раздѣлатъ на 5-6 части и ако на първата часть презъ първата година е било сѣяно жито, на втората — кукурузъ и т. н., то на втората година житото ще да са посѣе на втората часть, т. е. дѣто е билъ кукурузътъ, а кукурузъ на третата и т. н., така, щото послѣ 5-6 години изново да дойде житото на първата часть. И тая разрѣдка на земите са управлява спорѣдъ мѣстните нужди. Но при сичкото това ние препорѣчваме на земледѣлците нѣколко главни правила.

Ние знаеме вече, че торътъ е душа на земледѣлието. Ако е така, то ние, разбира са, ще да нахраниме по-напредъ и повечко оная сѣидба, която ни принася по-голъма полза. Съ една дума, ние ще да наториме земята само въ такавъ случай, когато мислиме да посѣеме оние питомни растения, които ни ползуватъ повече. Но при това трѣба да забѣлжиме, че не е добре да ториме много оная нива, на която мислиме да посѣеме жито, първо, защото ще да нарасе повече слама, а по-малко жрно, а друго, защото ще да полѣгне житото. По-добре е да са тори нивата тогава, когато ще да са сѣятъ на нея такива растения, които ще да са прекопаватъ презъ годината, каквито сж куку-

рузътъ, картофлите и др. т. Отъ прекопаванieto торътъ ще да са размѣси добре съ земята, и за идущата година, ако са сѣе жито, ще да му бжде много добре. Послѣ растенията, които приѣматъ по-голъмата часть отъ храната си изъ земята, като житото, тревата и др. т., трѣба да са сѣятъ такива, които иматъ широки листе, презъ които приѣматъ доста много храна изъ въздухътъ, а отъ това земята отслабва по-малко. Такива сж кукурузътъ, картофлите, рѣпата и др. т.

Намѣсто да са оставя цѣлина, по-добре е да са засѣе една часть съ зелена кърма (дѣтелина и др. т.), която не може да извлѣче много храна изъ земята, защото са коси дорде не е узрѣла.

Спорѣдъ нашите нужди и за нашите мѣста ние препорѣчваме за сега слѣдующата разрѣдка за мѣняемото сѣяние на растенията. Когато нивите са раздѣлатъ на нѣколко части, то на едната часть да са посѣятъ житни растения (пшеница, ечимикъ, ржъ, овѣсъ и др. т.); на втората — дѣтелина или други трези, които трѣба да са косатъ двѣ-три пѣти, на третата — легиуминозни растения (бобъ, грахъ, леща и др. т.) или ржъ и овѣсъ; на четвъртата — кукурузъ, картофли и др. т. Тука трѣба да са тори добре. На втората година на оная нива, на която е расла пшеница, да са посѣе кукурузъ и т. н.

ЗА ОВЦЕТЕ.

Въдението на овцете има голѣма важность въ ступанството. Сичко, щото даватъ овцете може да са употребѣи за наша полза. Мѣсото, млѣкото, маслото, вълната, кожата, роговете, костите, даже червата имъ сж за насъ полезни. Но и съ това са не свършва тѣхната полза. Овцете ни даватъ и много добаръ торъ, съ който торимъ слабите си ниви, за да бждатъ по-плодородни.

Най-добри и най-сгодни мѣста за въдението на овцете сж онѣзи, които сж сухи, т. е. дѣто не расте много висока трева или дѣто пашите не сж мочурливи. Бърдата и другите високи мѣста, дѣто расте кѣса трева, сж най-добри за овцете.

Колкото за разноските, които са изискватъ при въдението на овцете, тие не могатъ да бждатъ много голѣми, защото единъ овчеринъ

може да пази или да пасе до триста и повече овце, когато за едриятъ добитакъ трѣбать повече разноси и повече хора.

Главното условие при вѣдението на овцете е да има доволно и добра паша; безъ това вѣдението и храненето на овцете бива невѣзможно. Трѣба строго да пазиме, щото овцете ни да са не пасатъ по влажни и по мочурливи мѣста, защото отъ това лесно могатъ да са разболѣятъ и да измратъ. Само сухите и високите мѣста сж добри за овцете. Киселите треви, т. е. оние, които растатъ по блатищата, сж много вредителни, даже и утровителни за овцете.

Презъ пролѣтѣта овцете могатъ да са пасатъ по низките ливади, но есенно време такива паша би биле за тѣхъ страшно вредителни.

Оние ливади или оние паша, които сж биле побити отъ градъ, не сж добри за овцете, а особено ако тие пасатъ тутакси подиръ това. Овцете могатъ да са пущатъ да пасатъ и по стѣрнищата, но ако по тие стѣрнища има много жрна (жито), истѣрсени когато са е жнало или когато сж са товарице снопете, или пакъ ако има много оставени класове, то тие не сж добри за овцете.

Тревата, която расте въ сѣчестите мѣста, каквато е. напримѣръ, тревата въ горите, не е така сжщо добра и здрава за овцете. Тревата има голѣмо влияние не само на здравето на овцете, но и на качеството и количеството на вълната. Много тѣлстите треви правятъ вълната слаба. Овчерете трѣба да распорѣдватъ пашите за овцете така, щото презъ цѣлото лѣто да иматъ трева.

Ние не можеме да опредѣлимъ времето отъ кога да са пущатъ овцете на паша и кога да са прибиратъ есенъ, защото това дѣло зависи изключително отъ мѣстото. Въ умѣрено-топлите мѣста, каквито сж нашите, овцете могатъ да са пуснатъ на паша отъ месецъ Марта, а въ по-студените — въ Априлия или въ Маия.

Есенно време овцете са прибиратъ на зимовище въ началото и въ крайтъ на месецъ Ноемврия. Въ случай ако зимата започне по-късно, тие могатъ да са оставатъ по-късно и на пашата.

Много пжти са случва, щото до късна есенъ да не вали снѣгъ и да нѣма мразъ, слѣдователно сѣитбите израсватъ високо. Въ

такавъ случай добре ще бѣде и за самите сѣидби да са пуснатъ по тѣхъ овце, за да ги попасатъ и да ги наторатъ.

Единъ овчаръ трѣба да пасе най-малко по 150 овце, въ противенъ случай нему са не плаща работата.

Ако искаме да отхранимъ нѣколко овни за домазлжкъ (разплодъ), то тие овни трѣба да са отдѣлатъ отъ другите овце щомъ станатъ на половинъ година. Оние, които вѣдатъ много овце, трѣба да държатъ овните отдѣлно. Тие трѣба да ги смѣсватъ съ овцете само тогава, когато е потребно, за да са извърши разплодътъ.

Когато е паднала голѣма роса, овцете трѣба да са искараватъ на паша толкова по-късно, колкото е по-низко мѣстото, дѣто ще тие да пасатъ. На пладне, когато е много горѣщо, тие трѣба да са закарватъ на сѣнка да пладнуватъ. Овцете трѣба да са поятъ сѣки день. Най-добре е да са поятъ утрента. Не ще да бѣде зле, ако са дава на овцете и солъ. Ние говорихме вече въ миналите бройове на листътъ си до колко помага солта на добитакътъ. Други пътъ ние мислиме да поговориме и за това, че по много мѣста пзъ нашето отечество овцете са вѣдатъ така, както са е запомнило отъ дѣда и отъ баба, и че овцевѣдството, както и сѣко друго занаятие, има свое развитие.

РАЗНИ.

* Земледѣлческо училище въ Пловдивско. — Съ радостъ са научаваме, че нашите сѣотечественници въ Пловдивъ са каниле да отворатъ земледѣлческо училище въ нѣкое село. Ние ржкоплѣщеме на тая свѣта мисаль и отъ се сжрце желаеме, щото по-скоро да са осжществи това колкото родолюбиво, толкова и полезно за народътъ ни дѣло. Ние не знаеме да ли има между насъ такавъ човѣкъ, който да не е още разбралъ и да не са е още увѣрилъ съ очите си, че ние, като земледѣлчески и скотовѣдски народъ, трѣба да са погрижиме и залѣгнемъ колкото са може по-скоро за поправяннето и за подобряването на нашето заостанало и западнало земледѣлие и ступанство въобще. А едно отъ срѣдствата за това поправяние и подобряване сж земледѣлческите училища. До сега би трѣбало да имаме нѣколко такива училища, а у насъ, за жалость, не сжществуватъ нито едно. И та-

ка, нашите разумни съотечественици въ Пловдивъ, които въ много отношения сж са показвале първи въ онова, що е добро и полезно за народътъ ни, ни даватъ да разбереме и днесъ съ това свое предприятие, че тие не стоятъ съ сгърнати или съ кръстосани ръце и не чкъватъ да дойдатъ други отъ страна да ни наръдватъ работите. Ето защо сѣки отъ насъ трѣба да ги похвали и да ги насърчи въ това тѣхно свѣто предприятие. Дано бждеме честити да чуеме по-скоро, че са е отворило вече това първо у насъ земледѣлческо училище!

* Земледѣлческо дружество въ Перушица. — Миналата година ние бѣхме честити да явиме на нашите читатели, че по нѣкои мѣста изъ нашето отечество сж са оснoвали нѣколко земледѣлчески дружества. Преди много време са е съставила такава земледѣлческа дружина, подъ название „Сжгласие,“ и въ Перушица. Най-главната длъжностъ на тая дружина е да са събератъ малко пари и да са испрататъ едно-два момчета по Европа, за да изучатъ земледѣлческите науки. А за да са осъществятъ по-скоро тоя членъ отъ уставътъ, сѣбнѣте наръдиде, що то отъ сѣки единъ волъ да са дава по шиникъ жито. Освѣнъ това дружество, въ Перушица щѣло да са състави и присъедини съ земледѣлческото и друго едно дружество, което ще носи название „Винарско.“ Това дружество ще да бжде съставено отъ максуджията. Касата и на двѣте дружества, спорѣдъ както предполагатъ, ще да бжде една, за да би могла по-скоро да даде ожидаемите отъ нея плодове. Ние желаеме добри успѣхи и напредокъ на това новосъставено дружество. Отъ нашата страна, — като похваляваме и насърчаваме нашите съотечественици въ Перушица да постоианствуватъ и да са стрѣматъ камъ хубавото и камъ сладкото име „Сжгласие,“ — ние ги сжвѣтуваме, намѣсто да харчатъ парите си по Европа, — както тие сами казватъ, — да подпомогнатъ както материално, така и нравственно онова земледѣлческо училище, което мислатъ да отворатъ въ тѣхната епархия. Съ това тие ще да направатъ по-голъма добрина и ще да принесатъ по-голъма полза на себѣ си и на другите. Колкото за земледѣлческите дружества, които са съставиха миналата година и за които спомѣнахме тогава въ листътъ си, ние не знаемъ нищо що сж изработиле, нито що работатъ. Изсичко са види, че тие сж са умориле вече отъ работа.

* Бързо промѣнение на новото вино въ вѣхто. — Французете ни увѣряватъ, че е възможно да са преобърне ново вино въ вѣхто, т. е. да бжде по-добро, нежели тая-годишното. Въ Тулонъ нап-

виле слѣдующиятъ опитъ: Напълнили съ вино едно бѣло стѣкло, което оставиле малко празно ($\frac{1}{6}$ празно, т. е. ако стѣклото е било отъ 600 драма, то налѣле въ него само 500 др. вино, а за 100 др. оставиле празно пространство) и го туриле на слънце. Опитите сж са правиле и на лѣтно и на зимно слънце. Зимното слънце не само че не помогнало да са постигне желаемата цѣль, но още развадило виното, а лѣтното — зичително го подобрило, така щото като стояло 5 дѣня изложено на слънцето, то заприличало на вѣхто (старо) и по цвѣтътъ си и по меризмата си. Колко дѣня трѣба да стои виното изложено на слънце, това не може да са опредѣли точно, защото зависи отъ топлината на времето. Французете го оставятъ да стои на слънце 2-3 дѣня. Многочисленните опити сж потвърдиле съ явни доказателства, че това е възможно. Който желае да са увѣри въ неговата справедливостъ, ние го сжвѣтуваме да направи опитъ, като пожертвува едно стѣкло вино. Стѣклото трѣба да бжде затѣкнато и да са остави нѣколко дѣня на слънце. Сѣкиму почти е познато, че вѣхтото вино е много по-добро отъ новото.

* Какво трѣба да са прави съ краставиците, когато е суша. — Когато е суша, то краставиците не могатъ да растатъ, ако и да ги поливаме. Ако заваржатъ, то щомъ са появи нѣкоя суша, тие не растатъ, пожълтѣватъ, ставатъ горчиви и пр. За да са помогне на това зло, ние трѣба да ги прекопаваме колкото са може по чѣсто, защото прекопанната земя става рихла и приѣма повече влага, която и въ най-голъмите горѣщци са намира по малко въ воздухътъ.

* Цѣръ противъ ужиливанието отъ пчели. — Както противъ изгоренното пмаме за добаръ цѣръ готварската солъ, — като са намаже раната съ дървено масло и като са насоли съ дръбна солъ, — така сжщо и въ тоя случай солта може да ни помогне. И така, когато ужили пчела, той трѣба най-напредъ да извади жилото, послѣ да намокри ужиленното мѣсто съ пликка и и да го натърка съ дръбна солъ. Отъ това не само че ще оздравѣе болката, но ще да спадне и отѣкътъ.

ПОДАРОЦИ.

Г-нъ Тончо Новоселски подари едно гд. теч. отъ „Ступанъ“ за родното си мѣсто Ново-село (Русчужко); г. Никола Георгиевъ — за училището въ Нишъ; а г. Савва Йорд. Саввовъ — за дѣвич. училище въ Търново.